

PRESUDA SUDA

28. veljače 1991. (*)

„Tržišno natjecanje – Ugovori o nabavi piva – Učinak na trgovinu unutar Zajednice – Skupno izuzeće – Nadležnost nacionalnih sudova”

U predmetu C-234/89,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku, koji je Sudu na temelju članka 177. Ugovora o EEZ-u podnio Oberlandesgericht (Visoki zemaljski sud u Frankfurtu na Majni, Savezna Republika Njemačka), u sporu koji se vodi pred tim sudom između

Stergios Delimitisa

i

Henninger Bräu AG,

o tumačenju članka 85. Ugovora o EEZ-u i Uredbe Komisije (EEZ) br. 1984/83 od 22. lipnja 1983. o primjeni članka 85. stavka 3. Ugovora na kategorije ugovora o isključivoj kupnji (SL L 173, str. 5.),

SUD,

u sastavu: O. Due, predsjednik, G. F. Mancini, T. F. O'Higgins, J. C. Moitinho de Almeida i M. Díez de Velasco, predsjednici vijeća, F. A. Schockweiler, F. Grévisse, M. Zuleeg i P. J. G. Kapteyn, suci,

nezavisni odvjetnik: W. Van Gerven,

tajnik: H. A. Rühl, glavni administrator,

uzimajući u obzir pisana očitovanja koja su podnijeli:

- za Stergios Delimitisa, Hans Thieme, član odvjetničke komore u Frankfurtu na Majni,
- za Henninger Bräu AG, Gerd Becht, član odvjetničke komore u Frankfurtu na Majni,
- za francusku vladu, E. Belliard, zamjenik direktora u upravi za pravne poslove Ministarstva vanjskih poslova, i M. Giacomini, tajnik vanjskih poslova u istoj upravi, u svojstvu agenata,

– za Komisiju, Norbert Koch, pravni savjetnik, u svojstvu agenta,

uzimajući u obzir izvještaj za raspravu,

saslušavši usmena očitovanja Stergios Delimitisa, Henninger Bräu AG, koju zastupa F. Montag, član odvjetničke komore u Kölnu, i Komisije, na raspravi održanoj 20. lipnja 1990.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 11. listopada 1990.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Rješenjem od 13. srpnja 1989. koje je Sud zaprimio 27. srpnja 1989., Oberlandesgericht (Visoki zemaljski sud u Frankfurtu na Majni, Savezna Republika Njemačka) uputio je Sudu na temelju članka 177. Ugovora o EEZ-u niz pitanja o tumačenju članka 85. Ugovora o EEZ-u i Uredbe Komisije (EEZ) br. 1984/83 od 22. lipnja 1983. o primjeni članka 85. stavka 3. Ugovora na kategorije ugovora o isključivoj kupnji (SL L 173, str. 5.),
- 2 Ta su pitanja postavljena u postupku između S. Delimitisa, koji je prije bio nositelj licencije ugostiteljskog objekta za prodaju i konzumaciju pića u Frankfurtu na Majni (u daljnjem tekstu: ugostitelj) i pivovare Henninger Bräu AG, sa sjedištem u Frankfurtu na Majni (u daljnjem tekstu: pivovara). Spor se odnosi na iznos koji je pivovara potraživala od ugostitelja nakon raskida ugovora na zahtjev ugostitelja, koji su navedene stranke sklopile 14. svibnja 1985.
- 3 Na temelju točke 1. tog ugovora pivovara je ugostitelju dala u zakup gostionicu. Prema točki 6. ugovora ugostitelj je bio dužan nabavljati točeno pivo, flaširano pivo i pivo u limenkama od pivovare, a bezalkoholna pića od društava kćeri pivovare. Predmetni asortiman proizvoda bio je određen na temelju cjenika pivovare i njezinih društava kćeri važećih u trenutku sklapanja ugovora. Međutim, ugostitelju je bilo dopušteno kupovati pivo i bezalkoholna pića od poduzeća sa sjedištem u drugim državama članicama.
- 4 Prema točki 6. ugovora ugostitelj je bio dužan kupiti najmanje 132 hektolitara piva godišnje. Ako bi kupio manju količinu, bio je dužan platiti ugovornu kaznu zbog neizvršenja ugovora.
- 5 Ugostitelj je ugovor raskinuo 31. prosinca 1986. Prema mišljenju pivovare, ugostitelj joj je još uvijek dugovao iznos od 6.032,15 DEM, što uključuje cijenu zakupa, paušalni iznos kazne zbog nepoštovanja odredbe o minimalnom otkupu piva te razne troškove. Pivovara je taj iznos odbila od pologa koji je ugostitelj kod nje prethodno deponirao.

- 6 Ugostitelj je osporavao taj odbitak i pokrenuo postupak protiv pivovare pred Landgerichtom (Zemaljski sud u Frankfurtu na Majni) kako bi ostvario povrat odbijenog iznosa. U potporu svojem tužbenom zahtjevu, ugostitelj je između ostaloga tvrdio da je ugovor automatski ništetan na temelju članka 85. stavka 2. Ugovora o EEZ-u. Presudom od 10. veljače 1988. Landgericht je odbio tužbeni zahtjev. Smatrao je da ugovor nije utjecao na trgovinu između država članica u smislu članka 85. stavka 1. osobito iz razloga što je ugostitelju ostavio slobodu da se snabdijeva iz drugih država članica te da je stoga, prema Landgerichtu, od male važnosti što predmetni ugovor nije poštovao uvjete za skupno izuzeće predviđene gore navedenom Direktivom br. 1984/83.
- 7 Ugostitelj je protiv presude Landgerichta podnio žalbu Oberlandesgerichtu (Visoki zemaljski sud u Frankfurtu na Majni), koji je smatrao potrebnim od Suda zatražiti prethodnu odluku o sukladnosti ugovorâ o nabavi piva s pravilima Zajednice o tržišnom natjecanju te je stoga Sudu uputio sljedeća prethodna pitanja:

„A – 1. Može li ugovor o nabavi piva, promatran zasebno, koji sadržava odredbu o isključivoj kupnji, kao što je ugovor sklopljen između predmetnih stranaka, u znatnoj mjeri utjecati na trgovinu između država članica u smislu članka 85. stavka 1. Ugovora o EEZ-u zato što je u državi članici dio ‚paketa‘ sličnih ugovora o nabavi piva – neovisno o kojoj je pivovari riječ – i zato što se mogućnost utjecaja na trgovinu između država članica procjenjuje na temelju učinka na tržište navedenog paketa ugovora?

2. U slučaju da je odgovor na prvo pitanje potvrđan:

Koliki mora biti udio prodajnih mjesta s obvezom isključive kupnje u državi članici da bi došlo do značajnog narušavanja međudržavne trgovine; bi li Komisija prihvatila brojku od otprilike 60 % udjela takvih prodajnih mjesta u Saveznoj Republici Njemačkoj kao dostatnu za tu svrhu?

3. U slučaju da je odgovor na prvo pitanje negativan:

Treba li kumulativne učinke na tržište svih ugovora o nabavi piva sklopljenih u Saveznoj Republici Njemačkoj koji uključuju obvezu isključivosti i/ili doprinos specifičnih odredbi ugovora tom učinku utvrditi sveobuhvatnom analizom okolnosti u kojima su sklopljeni; ako treba, koji su odlučujući kriteriji za takvu analizu te jesu li sljedeći aspekti od posebne važnosti:

– veličina pivovare koja sklapa ugovor o isključivoj kupnji,

– obujam prodaje obuhvaćen pojedinačnim ugovorom,

– obujam prodaje obuhvaćen ‚paketom‘ sporazuma,

- broj, trajanje i opseg postojećih obaveza te udio koji čine u odnosu na obujam prodaje neovisnih prodavača,
- ugovorna obveza koju ugostitelju nameće pivovara, dobavljač pića ili najmodavac prema ugovoru o najmu,
- obujam opskrbe ugostiteljskog objekta pićima od neovisnih veletrgovaca koji nisu vezani ugovorima,
- opseg obveza ugovorenih sa stranim proizvođačima,
- gustoća prodajnih mjesta s obvezom isključive kupnje u određenim geografskim područjima,
- usporedba s prodajom pića izvan ugostiteljskog objekta i trendovi prodaje u tom sektoru,
- mogućnost osnivanja ili kupnje novih prodajnih mjesta?

4. U slučaju da je odgovor na prvo ili treće pitanje potvrđan:

Je li točno da ugovor o nabavi piva koji ugostitelju izričito dopušta kupnju piva iz drugih država članica („derogatorna klauzula“) u načelu ne može utjecati na trgovinu između država članica ili to djelomice ovisi o tome je li i u kojoj mjeri dogovorena minimalna količina kupnje i o tome kako su regulirana prava pivovare u slučaju kupnje manje količine (odšteta, otkazni rok itd.)?

B – 1. Jesu li uvjeti propisani člankom 1. i člankom 6. stavkom 1. Uredbe (EEZ) br. 1984/83 o skupnim izuzećima ispunjeni ako pića obuhvaćena obvezom kupnje nisu navedena u tekstu ugovora, nego je dogovoreno da će se asortiman određivati prema važećem cjeniku pivovare?

2. Prestaje li za ugovor o nabavi piva u cijelosti važiti izuzeće od zabrane iz članka 85. stavka 1. Ugovora o EEZ-u na temelju Uredbe br. 1984/83 ako sadržava obvezu kupnje bezalkoholnih pića bez klauzule o najpovoljnijim uvjetima u smislu članka 8. stavka 2. točke (b) Uredbe br. 1984/83, kako se može zaključiti iz njezinog članka 2. stavka 1. zajedno s točkom 17. Obavijesti Komisije od 22. lipnja 1983. o uredbama Komisije (EEZ) br. 1983/83 i 1984/83, ili to znači da je samo ta konkretna obveza prema ugovoru o kupnji ništetna na temelju članka 85. stavka 2. Ugovora o EEZ-u jer je sama po sebi još uvijek dopuštena prema članku 2. stavku 1. Uredbe br. 1984/83?

C – Zahtijeva li ugovor o nabavi piva, koji ulazi u područje primjene članka 85. Ugovora o EEZ-u i koji ne ispunjava uvjete utvrđene u Uredbi br. 1984/83 o skupnim izuzećima za ugovore, uvijek pojedinačno izuzeće

ili nacionalni sud može ugovor smatrati valjanim ako je riječ o manjem odstupanju od navedene uredbe?”

- 8 Za potpuniji prikaz činjenica u glavnom postupku, tijeka postupka i pisanih očitovanja podnesenih Sudu upućuje se na izvještaj za raspravu. Ti dijelovi spisa u nastavku navode se samo u mjeri u kojoj je to potrebno za obrazloženje presude Suda.
- 9 Pitanjima A 1., 2. i 3. nacionalni sud želi utvrditi kriterije za ocjenjivanje je li ugovor o nabavi piva u skladu s člankom 85. stavkom 1. Ugovora o EEZ-u. Pitanjem A 4. nacionalni sud u biti pita primjenjuju li se drukčiji kriteriji ako ugovor o nabavi piva sadržava derogatornu klauzulu koja izričito dopušta ugostitelju da se opskrbljuje u drugim državama članicama. Pitanja B 1. i 2. odnose se na tumačenje Uredbe br. 1984/83, a osobito njezinih članaka 6. i 8. Pitanje C odnosi se na nadležnost nacionalnog suda za primjenu članka 85. Ugovora o EEZ-u na ugovor o nabavi piva koji ne ispunjava uvjete za izuzeće propisane Uredbom br. 1984/83.

Sukladnost ugovora o nabavi piva s člankom 85. stavkom 1. Ugovora

- 10 Prema uvjetima ugovora o nabavi piva, dobavljač preprodavatelju najčešće pruža neke ekonomske i financijske prednosti, kao što su povoljnije pozajmice, davanje prostora za vođenje ugostiteljskog objekta i osiguravanje tehničkih instalacija, namještaja i ostale opreme potrebne za obavljanje te djelatnosti. U zamjenu za te pogodnosti, preprodavač se općenito obvezuje kupovati proizvode obuhvaćene ugovorom isključivo od dobavljača tijekom određenog razdoblja. Takva obveza isključive kupnje najčešće obuhvaća i zabranu prodaje proizvoda konkurenata u ugostiteljskom objektu dobavljača.
- 11 Takvi ugovori dobavljaču nude prednost zajamčenih prodajnih mjesta, s obzirom na to da, zbog svoje obveze isključive kupnje i klauzule o zabrani prodaje proizvoda konkurenata, preprodavatelj usmjerava svoje prodajne napore na prodaju ugovorne robe. Ugovori o nabavi također podrazumijevaju suradnju s preprodavateljem što dobavljaču omogućuje da planira svoju prodaju za vrijeme trajanja ugovora i učinkovito organizira proizvodnju i distribuciju.
- 12 Ugovori o nabavi piva imaju prednosti i za preprodavatelja utoliko što mu omogućavaju da po povoljnim uvjetima i uz zajamčenu isporuku imaju pristup tržištu distribucije piva. Zajednički interes preprodavatelja i dobavljača u promicanju prodaje ugovorne robe također osigurava da preprodavatelj ima koristi od pomoći dobavljača u obliku jamstva kvalitete proizvoda i korisničke usluge.
- 13 Ako je točno da takvi sporazumi nemaju za cilj ograničavanje tržišnog natjecanja u smislu članka 85. stavka 1., ipak valja utvrditi imaju li učinak sprječavanja, ograničavanja ili ometanja tržišnog natjecanja.
- 14 U presudi od 12. prosinca 1967., *Brasserie de Haecht (C-23/67, Zb., str. 525.)*, Sud je utvrdio da učinke takvih sporazuma treba ocjenjivati u gospodarskom i pravnom kontekstu u kojem su nastali te valja ispitati mogu li zajedno s drugim sporazumima

imati kumulativni učinak na tržišno natjecanje. Iz navedene presude također proizlazi da kumulativni učinak niza sličnih sporazuma predstavlja jedan od elemenata na temelju kojih se utvrđuje može li uslijed mogućih promjena pravila tržišnog natjecanja doći do utjecaja na trgovinu između država članica.

- 15 Stoga je u predmetnom slučaju potrebno analizirati učinke ugovora o nabavi piva, zajedno s drugim sličnim ugovorima, na mogućnost nacionalnih konkurenata ili onih iz drugih država članica da uđu na tržište konzumacije piva ili da povećaju svoj udio na tom tržištu te, posljedično, na asortiman proizvoda koji nude potrošačima.
- 16 Pri toj analizi najprije valja odrediti predmetno tržište. Ono se prvenstveno definira na temelju vrste predmetne gospodarske djelatnosti, u ovome slučaju prodaje piva. Pivo se prodaje kako maloprodajnim kanalima tako i u ugostiteljskim objektima. S gledišta potrošača, sektor ugostiteljskih objekata, koji posebno uključuje kafiće i restorane, razlikuje se od sektora maloprodaje po tome što se prodaja piva u ugostiteljskim objektima ne sastoji samo od prodaje robe, već je povezana i s pružanjem usluge, a konzumacija piva u ugostiteljskim objektima ne ovisi značajno o ekonomskim čimbenicima. Specifičnost prodaje u ugostiteljskim objektima potvrđuje činjenica da pivovare organiziraju posebne distribucijske sustave za taj sektor, koji zahtijevaju posebne objekte, te da su cijene koje se naplaćuju u tom sektoru uglavnom više od maloprodajnih cijena.
- 17 Iz toga slijedi da u ovom slučaju referentno tržište odgovara tržištu distribucije piva u ugostiteljskim objektima. Tome ne proturječi činjenica da postoji određeni odnos između dviju distribucijskih mreža, odnosno da maloprodaja omogućuje novim konkurentima da promoviraju svoje robne marke i koriste svoj ugled kako bi dobili pristup na tržište koje čine ugostiteljski objekti.
- 18 Kao drugo, predmetno tržište ograničeno je u geografskom smislu. Valja istaknuti da se većina ugovora o nabavi piva sklapa na nacionalnoj razini. Stoga se primjena pravila Zajednice o tržišnom natjecanju mora temeljiti na nacionalnom tržištu distribucije piva u ugostiteljskim objektima.
- 19 Kako bi se utvrdilo ometa li postojanje više ugovora o nabavi piva pristup tako definiranom tržištu, potrebno je naknadno ispitati prirodu i važnost svih tih ugovora zajedno, uključujući sve slične ugovore koji povezuju velik broj prodajnih mjesta s nekoliko domaćih proizvođača (presuda od 18. ožujka 1970., Bilger, C-43/69, Zb., str. 127.). Učinak tih ugovornih mreža na pristup tržištu ovisi posebno o broju prodajnih mjesta na taj način povezanih s domaćim proizvođačima u odnosu na broj ugostiteljskih objekata koji nisu s njima povezani, trajanju preuzetih obveza, količini piva obuhvaćenih tim obvezama, kao i omjeru između tih količina i količina koje prodaju slobodni distributeri.
- 20 Činjenica da postoji skup sličnih ugovora, čak i ako je njegov učinak na mogućnosti pristupa tržištu značajan, sama po sebi nije dovoljna da bi se opravdao zaključak o isključenju predmetnog tržišta, budući da je to tek jedan od elemenata koji se odnose na gospodarski i pravni kontekst u okviru kojeg treba razmatrati ugovore (vidjeti gore

navedenu presudu od 12. prosinca 1967., C-23/67). Ostali elementi koje treba uzeti u obzir su, prije svega, oni koji također utječu na mogućnosti pristupa tržištu.

- 21 S tim u vezi valja ispitati ima li novi konkurent stvarne i konkretne mogućnosti za integraciju u ugovornu mrežu preuzimanjem pivovare koja je već prisutna na tržištu zajedno s njezinim lancem prodajnih mjesta, ili da zaobiđe skup ugovora otvaranjem novih ugostiteljskih objekata. Stoga valja uzeti u obzir propise i sporazume o preuzimanju društava i otvaranju prodajnih mjesta, kao i minimalni broj prodajnih mjesta potrebnih za ekonomsku isplativost distribucijskog sustava. Prisutnost veletrgovaca piva koji nisu povezani s proizvođačima aktivnima na tržištu također je element koji može olakšati pristup tržištu za novog proizvođača, budući da se taj proizvođač može koristiti prodajnom mrežom tih veletrgovaca za distribuciju vlastitog piva.
- 22 Kao drugo, valja uzeti u obzir uvjete u kojima se tržišno natjecanje razvija na referentnom tržištu. S tim u vezi nužno je znati ne samo broj i veličinu proizvođača prisutnih na tržištu, nego i stupanj zasićenosti tog tržišta i lojalnost potrošača postojećim robnim markama, jer je općenito teže probiti se na zasićeno tržište u kojem su kupci lojalni malom broju velikih proizvođača nego na brzo rastuće tržište na kojem je prisutan velik broj malih proizvođača koji nemaju jake robne marke. Trend u maloprodaji piva indikativan je za razvoj potražnje te ukazuje na stupanj zasićenosti tržišta piva u cijelosti. Štoviše, analiza tog trenda važna je za ocjenjivanje lojalnosti potrošača robnim markama. Stalni rast prodaje piva novih robnih marki može vlasnicima tih marki priskrbiti ugled koji mogu iskoristiti za pristup ugostiteljskim objektima.
- 23 Ako analiza svih sličnih ugovora sklopljenih na referentnom tržištu te drugih elemenata relevantnih za gospodarski i pravni kontekst predmetnog ugovora pokaže da ti ugovori nemaju kumulativni učinak onemogućavanja pristupa novim domaćim i stranim konkurentima tom tržištu, pojedinačni ugovori koji čine skup ugovora ne mogu narušiti tržišno natjecanje u smislu članka 85. stavka 1. Ugovora. Oni stoga ne ulaze u okvir zabrane propisane tom odredbom.
- 24 Međutim, ako se tom analizom utvrdi da je pristup relevantnom tržištu otežan, valja ispitati u kojoj mjeri ugovori koje je sklopila predmetna pivovara doprinose kumulativnom učinku koji u tom pogledu proizvode svi slični ugovori pronađeni na tom tržištu. Prema pravilima Zajednice o tržišnom natjecanju, odgovornost za učinak zatvaranja tržišta treba pripisati onim pivovarama koje mu u značajnoj mjeri doprinose. Ugovori o nabavi piva koje su sklopile pivovare čiji je doprinos kumulativnom učinku neznatan stoga ne ulaze u okvir zabrane propisane člankom 85. stavkom 1.
- 25 Kako bi se ocijenilo u kojoj mjeri ugovori o nabavi piva koje je sklopila pivovara doprinose gore spomenutom učinku zatvaranja tržišta, treba uzeti u obzir položaj ugovornih strana na tržištu. Taj položaj ne ovisi samo o tržišnom udjelu pivovare i grupe kojoj pripada, već i o broju prodajnih mjesta povezanih s njom ili njezinom grupom u odnosu na ukupan broj ugostiteljskih objekata na relevantnom tržištu.

- 26 Doprinos zatvaranju tržišta pojedinih ugovora koje je sklopila pivovara također ovisi o njihovom trajanju. Ako je trajanje očito prekomjerno u odnosu na prosječno trajanje ugovora o nabavi piva koji se općenito sklapaju na dotičnom tržištu, pojedinačni ugovor ulazi u okvir zabrane propisane člankom 85. stavkom 1. Pivovara s relativno malim tržišnim udjelom koja veže svoja prodajna mjesta za sebe dugi niz godina može jednako značajno doprinijeti zatvaranju tržišta kao i pivovara s relativno jakim položajem na tržištu koja obično napušta svoja prodajna mjesta u kraćim intervalima.
- 27 Na prva tri pitanja stoga valja odgovoriti da je ugovor o nabavi piva zabranjen prema članku 85. stavku 1. Ugovora o EEZ-u ako su ispunjena dva kumulativna uvjeta. Prvo, uzimajući u obzir ekonomske i pravne okolnosti spornog ugovora, nacionalno tržište prodaje piva u ugostiteljskim objektima mora biti teško dostupno konkurentima koji bi mogli steći uporište na tom tržištu ili povećati svoj tržišni udio. Činjenica da je na tom tržištu sporni ugovor dio skupa sličnih ugovora koji imaju kumulativni učinak na tržišno natjecanje samo je jedan od elemenata za ocjenu je li takvo tržište doista teško dostupno. Drugo, sporni ugovor mora značajno doprinijeti učinku zatvaranja koji proizvodi skup tih ugovora zbog njihova gospodarskog i pravnog konteksta. Važnost doprinosa pojedinog ugovora ovisi o položaju ugovornih strana na relevantnom tržištu i trajanju ugovora.

Sukladnost ugovora o nabavi piva koji sadržava derogatornu klauzulu s člankom 85. stavkom 1.

- 28 Ugovor o nabavi piva koji sadržava derogatornu klauzulu razlikuje se od ostalih ugovora o nabavi piva te vrste utoliko što preprodavatelju dopušta da nabavlja pivo iz drugih država članica. Ta derogacija ograničava opseg klauzule o zabrani tržišnog natjecanja, koja se, u korist piva iz drugih država članica, u kontekstu klasičnog ugovora o nabavi piva, primjenjuje uz obvezu isključive kupnje. Značaj derogatorne klauzule treba ocijeniti s obzirom na njezin tekst te gospodarski i pravni kontekst.
- 29 Što se tiče formulacije klauzule, valja napomenuti da ona dopušta samo vrlo ograničen stupanj derogacije, ako se uzme u obzir da preprodavatelju samo dopušta da sam kupuje pivo konkurentskih proizvođača u drugim državama članicama. Međutim, stupanj derogacije je veći ako preprodavatelju isto tako dopušta prodaju piva koje iz drugih država članica uvoze druga poduzeća.
- 30 Kada je riječ o gospodarskom i pravnom kontekstu klauzule, valja istaknuti da ako, kao što je ovdje slučaj, neka druga klauzula ugovora određuje minimalnu količinu ugovorenog piva, treba ispitati što ta količina predstavlja u odnosu na uobičajeni promet piva u predmetnom ugostiteljskom objektu. Ako se tim ispitivanjem utvrdi da je propisana količina relativno velika, derogatorna klauzula gubi svoje ekonomski značaj, a zabrana prodaje piva konkurentskih proizvođača ponovo stupa na snagu. To se posebno odnosi na slučajeve kada je obveza minimalne kupnje predmet sankcija prema ugovoru.
- 31 Ako tumačenje teksta derogatorne klauzule ili ispitivanje konkretnih učinaka svih ugovornih klauzula, u njihovom ekonomskom i pravnom kontekstu, pokaže da je

ograničenje dosega zabrane konkurencije tek hipotetsko i bez ekonomskog značaja, taj ugovor treba izjednačiti s klasičnim ugovorom o nabavi piva. Dakle, valja ga ocijeniti u skladu s člankom 85. stavkom 1. na isti način kao ugovore o nabavi piva općenito.

- 32 Situacija je drukčija kada derogatorna klauzula domaćem ili stranom dobavljaču piva iz drugih država članica ostavlja realnu mogućnost opskrbe predmetnog prodajnog mjesta. Ugovor koji sadržava takvu klauzulu u načelu ne može utjecati na trgovinu između država članica u smislu članka 85. stavka 1. te stoga ne podliježe zabrani propisanoj tom odredbom.
- 33 Stoga na četvrto pitanje Oberlandesgerichta (Visoki zemaljski sud) valja odgovoriti da ugovor o nabavi piva koji preprodavatelju dopušta kupnju piva iz drugih država članica ne utječe na trgovinu između država članica pod uvjetom da to dopuštenje domaćem ili stranom dobavljaču ostavlja realnu mogućnost opskrbe preprodavatelja pivom iz drugih država članica.

Tumačenje članka 6. stavka 1. Uredbe br. 1984/83

- 34 Svojim petim pitanjem nacionalni sud u biti želi utvrditi ulazi li ugovor o nabavi piva u okvir skupnog izuzeća predviđenog Uredbom br. 1984/83, posebno njezinim člankom 6. stavka 1., ako asortiman proizvoda obuhvaćen obvezom isključive kupnje za preprodavatelja nije određen u samom tekstu ugovora, nego proizlazi iz popisa proizvoda uz koje je priložen odgovarajući cjenik, a koji redovito sastavlja dobavljač.
- 35 Uredba br. 1984/83 predviđa posebna pravila za skupno izuzeće ugovora o nabavi piva. Ta pravila, koja se razlikuju od općih odredbi koje se primjenjuju na ugovore o isključivoj kupnji, sadržana su u člancima 6., 7. i 8. te uredbe.
- 36 Iz članka 6. stavka 1. te uredbe jasno proizlazi da se obveza isključive kupnje od strane preprodavatelja odnosi samo na određena piva ili određena piva i pića navedena u ugovoru. Ovaj zahtjev za preciznošću ima za cilj spriječiti dobavljača da jednostrano proširi opseg obveze isključive kupnje. Ugovor o nabavi piva koji se u pogledu proizvoda obuhvaćenih obvezom isključive kupnje odnosi na cjenik koji dobavljač može jednostrano mijenjati ne ispunjava taj zahtjev i stoga ne uživa zaštitu članka 6. stavka 1.
- 37 Na peto pitanje stoga valja odgovoriti da uvjeti iz članka 6. stavka 1. Uredbe br. 1984/83 nisu ispunjeni ako pića obuhvaćena obvezom isključive kupnje nisu navedena u samom tekstu ugovora, već je dogovoreno da su izvedena iz cjenika koji je u to vrijeme vrijedio za pivovaru ili njezine podružnice.

Tumačenje članka 8. stavka 2. točke (b) Uredbe br. 1984/83

- 38 Članak 8. stavak 2. točka (b) Uredbe br. 1984/83 predviđa, između ostalog, da kada se ugovor o nabavi piva odnosi na ugostiteljski objekt koji dobavljač daje u zakup preprodavatelju, ili mu po nekoj drugoj osnovi dopušta da u njemu obavlja posao, preprodavatelj mora imati pravo nabave pića koja nisu pivo koje prema ugovoru

isporučuju treće strane ako ih one nude po povoljnijim uvjetima koje dobavljač ne nudi. Svojim šestim pitanjem nacionalni sud želi utvrditi prestaje li ugovor koji ne ispunjava taj uvjet u cijelosti ispunjavati uvjete za skupno izuzeće predviđeno uredbom ili su posljedice te neusklađenosti s tom odredbom ograničene na klauzulu ugovora koja preprodavatelju zabranjuje nabavu pića, osim piva, od trećih poduzeća.

- 39 Odgovor na to pitanje proizlazi iz odredbi članka 8. Uredbe br. 1984/83. Članak 8. stavak 1. izričito propisuje da se skupno izuzeće za ugovore o nabavi piva ne primjenjuje ako određene klauzule ugovora ograničavaju slobodu djelovanja preprodavatelja, a trajanje ugovora je predugo. Članak 8. stavak 2. sadržava dodatne posebne uvjete za ugovore o zakupu ili davanju na korištenje ugostiteljskog objekta. Skupno izuzeće za ugovore o nabavi piva predviđeno člankom 6. stavkom 1. uredbe stoga se više ne primjenjuje u cijelosti ako ti uvjeti nisu ispunjeni.
- 40 Međutim, ako ugovor o nabavi piva ne ispunjava uvjete za skupno izuzeće, to ne znači nužno da je cijeli ugovor ništetan prema članku 85. stavku 2. Ugovora. Ništetni su samo oni aspekti ugovora koji su zabranjeni člankom 85. stavkom 1. Ugovor je u cijelosti ništetan samo ako se ti dijelovi ugovora ne mogu odvojiti od preostalih dijelova ugovora (vidjeti presudu od 30. lipnja 1966., Société Technique Minière, C-56/65, Zb., str. 337.).
- 41 Nadalje, stranke ugovora koji ne uživa zaštitu uredbe o skupnom izuzeću mogu od Komisije uvijek zatražiti pojedinačno izuzeće ili tvrditi da su ispunjeni uvjeti neke druge uredbe o izuzeću za druge kategorije sporazuma (vidjeti presudu od 18. prosinca 1986., VAG France, C-10/86, Zb., str. 4071.).
- 42 Na šesto pitanje stoga valja odgovoriti da se skupno izuzeće predviđeno Uredbom br. 1984/83 ne primjenjuje na ugovor o nabavi piva koji se odnosi na ugostiteljski objekt koji je dobavljač dao u zakup ili na drugi način dao na korištenje preprodavatelju, a koji sadržava obvezu kupnje pića, osim piva, ako taj ugovor ne ispunjava uvjet iz članka 8. stavka 2. te uredbe.

Nadležnost nacionalnog suda za primjenu članka 85. na sporazum koji ne uživa zaštitu uredbe o izuzeću

- 43 Svojim posljednjim pitanjem nacionalni sud pita kako da prema pravu Zajednice o tržišnom natjecanju ocijeni sporazum koji ne ispunjava uvjete utvrđene Uredbom br. 1984/83. To se pitanje bavi općim problemom postupovne naravi koji se odnosi na ovlasti Komisije i nacionalnih sudova za primjenu tih pravila.
- 44 U tom smislu valja prije svega istaknuti da je Komisija odgovorna za provedbu i usmjeravanje politike tržišnog natjecanja Zajednice. Na Komisiji je da, podložno kontroli Prvostupanjskog suda i Suda, donosi pojedinačne odluke u skladu s važećim postupovnim pravilima i usvoji propise o izuzeću. Ta zadaća nužno uključuje složene ekonomske procjene, osobito kako bi se utvrdilo ulazi li sporazum u okvir članka 85. stavka 3. Prema članku 9. stavku 1. Uredbe Vijeća br. 17. od 6. veljače 1962., Prve uredbe o provedbi članaka 85. i 86. Ugovora o EEZ-u (SL 1962, 13, str. 204.), samo je

Komisija nadležna za donošenje odluka o provedbi članka 85. stavka 3. Ugovora o EEZ-u.

- 45 S druge strane, Komisija nema isključivu nadležnost za primjenu članka 85. stavka 1. i članka 86. Tu nadležnost dijeli s nacionalnim sudovima. Kako je Sud utvrdio u svojoj presudi od 30. siječnja 1974., BRT (C-127/73, Zb., str. 51.), članak 85. stavak 1. i članak 86. proizvode izravne učinke u odnosima između pojedinaca i propisuju im prava koja nacionalni sudovi moraju štiti.
- 46 Isto vrijedi i za odredbe propisa o izuzeću (presuda od 3. veljače 1976., Fonderies Roubaix, C-63/75, Zb., str. 111.). Međutim, izravna primjenjivost tih odredbi ne može dovesti do toga da nacionalni sudovi mijenjaju područje primjene propisa o izuzeću proširivanjem njihove primjene na sporazume koje ne obuhvaćaju. Takvo proširenje, bez obzira na njegov domet, utjecalo bi na način na koji Komisija izvršava svoju zakonodavnu ovlast.
- 47 Nadalje valja ispitati posljedice te podjele nadležnosti u odnosu na konkretnu primjenu pravila Zajednice o tržišnom natjecanju od strane nacionalnih sudova. U tom pogledu valja uzeti u obzir da nacionalni sudovi mogu donijeti odluke koje su u suprotnosti s odlukama koje je donijela ili predvidjela Komisija za primjenu članka 85. stavka 1. i članka 86. te članka 85. stavka 3. Takve proturječne odluke bile bi u suprotnosti s općim načelom pravne sigurnosti te ih stoga treba izbjegavati kada nacionalni sudovi odlučuju o sporazumima ili praksama koji još uvijek mogu biti predmet odluke Komisije.
- 48 Prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, dok Komisija ne donese odluku u skladu s Uredbom br. 17, nacionalni sudovi ne mogu, prema članku 85. stavku 2., proglasiti ništetnima sporazume koji su postojali prije 13. ožujka 1962., datuma stupanja na snagu te uredbe, a koji su bili uredno prijavljeni (presuda od 6. veljače 1973., Brasserie de Haecht, C-48/72, Zb., str. 77.; presuda od 14. prosinca 1977., De Bloos, C-59/77, Zb., str. 2359.). Takvi su sporazumi privremeno važeći do donošenja odluke Komisije (presuda od 10. srpnja 1980., Lancôme, C-99/79, Zb., str. 2511.).
- 49 Ugovor o kojem je riječ u glavnom postupku sklopljen je 14. svibnja 1985., a u spisu ne postoji ništa što bi upućivalo na to da taj ugovor po sadržaju točno odgovara uredno prijavljenom ugovoru sklopljenom prije 13. ožujka 1962. (presuda od 30. lipnja 1970., Rochas, C-1/70, Zb., str. 515.). Iz toga slijedi da ugovor nije privremeno važeći. Bez obzira na to, kako bi uskladio potrebu izbjegavanja proturječnih odluka sa svojom dužnošću odlučivanja o tužbenim zahtjevima stranke u postupku koja tvrdi da je ugovor ništetan, nacionalni sud može u primjeni članka 85. uzeti u obzir sljedeća razmatranja.
- 50 Ako uvjeti iz članka 85. stavka 1. očito nisu ispunjeni i stoga postoji mali rizik da bi Komisija mogla donijeti drukčiju odluku, nacionalni sud može nastaviti s postupkom i odlučiti o spornom ugovoru. Isto vrijedi ako je nespojivost ugovora s člankom 85. stavkom 1. izvan svake sumnje i, uzimajući u obzir propise o izuzeću i prethodnu praksu donošenja odluka Komisije, ugovor ne može biti predmet odluke o izuzeću prema članku 85. stavku 3.

- 51 S tim u vezi valja napomenuti da ugovor može biti predmet takve odluke samo ako je prijavljen ili je izuzet od obveze prijavljivanja. Prema članku 4. stavku 2. Uredbe br. 17, sporazum je izuzet od obveze prijavljivanja ako su stranke samo poduzeća iz jedne države članice i ako se sporazum ne odnosi na uvoz ili izvoz između država članica. Ugovor o nabavi piva može ispunjavati te uvjete čak i ako je sastavni dio niza sličnih ugovora (vidjeti presudu od 18. ožujka 1970., Bilger, C-43/69, Zb., str. 127.).
- 52 Ako nacionalni sud utvrdi da sporni ugovor ispunjava te formalne uvjete i, uzimajući u obzir pravila i prakse odlučivanja Komisije, smatra da ugovor može biti predmet odluke o izuzeću, nacionalni sud može u skladu sa svojim nacionalnim postupovnim pravilima odlučiti o prekidu postupka ili donošenju privremenih mjera. Prekid postupka ili donošenje privremenih mjera također treba razmotriti ako postoji rizik od donošenja proturječnih odluka u kontekstu primjene članka 85. stavka 1. i članka 86.
- 53 U ovom kontekstu valja istaknuti da nacionalni sud uvijek ima mogućnost, u okviru nacionalnih postupovnih pravila i članka 214. Ugovora, od Komisije zatražiti informacije o stanju bilo kojeg postupka koji je Komisija pokrenula te o mogućnosti Komisije da donese službenu odluku o predmetnom ugovoru u skladu s Uredbom br. 17. Ako specifična primjena članka 85. stavka 1. ili članka 86. predstavlja posebne poteškoće, nacionalni sud može pod istim uvjetima kontaktirati Komisiju kako bi dobio ekonomske i pravne informacije koje ta institucija može pružiti. Prema članku 5. Ugovora, Komisija je dužna surađivati u dobroj vjeri s pravosudnim tijelima država članica, koja su odgovorna za primjenu i poštovanje prava Zajednice u nacionalnom pravnom sustavu (rješenje od 13. srpnja, Zwartveld, t. 8., C-2/88 Imm., Zb., str. I-3365.).
- 54 Konačno, nacionalni sud može u svakom slučaju prekinuti postupak i Sudu uputiti zahtjev za prethodnu odluku prema članku 177. Ugovora.
- 55 Na posljednje pitanje Oberlandesgerichta (Visoki zemaljski sud) stoga valja odgovoriti da nacionalni sud ne može proširiti područje primjene Uredbe br. 1984/83 na ugovore o nabavi piva koji izričito ne ispunjavaju uvjete za izuzeće od te uredbe. Isto tako, nacionalni sud ne može proglasiti članak 85. stavak 1. Ugovora neprimjenjivim na takav ugovor na temelju članka 85. stavka 3. Međutim, može proglasiti taj ugovor ništetnim, u skladu s člankom 85. stavkom 2., ako je utvrdio da ugovor ne može biti predmet odluke o izuzeću prema članku 85. stavku 3.

Troškovi

- 56 Troškovi podnošenja očitovanja Sudu francuske vlade i Komisije Europskih zajednica ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenog,

SUD,

odlučujući o pitanjima koja mu je uputio Oberlandesgericht (Visoki zemaljski sud u Frankfurtu na Majni, Savezna Republika Njemačka) rješenjem od 13. srpnja 1989., odlučuje:

- 1. Ugovor o nabavi piva zabranjen je prema članku 85. stavku 1. Ugovora o EEZ-u ako su ispunjena dva kumulativna uvjeta. Prvi je taj da je, imajući u vidu gospodarski i pravni kontekst spornog ugovora, teško dobiti pristup nacionalnom tržištu za distribuciju piva u ugostiteljskim objektima konkurentima koji bi mogli ući na tržište ili povećati svoj tržišni udio. Činjenica da je na tom tržištu sporni ugovor jedan od više sličnih ugovora koji imaju kumulativni učinak na tržišno natjecanje samo je jedan od elemenata za ocjenu je li takvo tržište doista teško dostupno. Drugi uvjet je da sporni ugovor mora značajno doprinijeti učinku zatvaranja koji imaju svi ti ugovori zajedno u svojem gospodarskom i pravnom kontekstu. Važnost doprinosa pojedinog ugovora ovisi o položaju ugovornih strana na relevantnom tržištu i trajanju ugovora.**
- 2. Ugovor o nabavi piva koji preprodavatelju dopušta kupnju piva iz drugih država članica ne utječe na trgovinu između država članica pod uvjetom da to dopuštenje domaćem ili stranom dobavljaču ostavlja realnu mogućnost opskrbe preprodavatelja pivom iz drugih država članica.**
- 3. Uvjeti za primjenu članka 85. stavka 1. Uredbe br. 1984/83 nisu ispunjeni ako pića obuhvaćena odredbama o isključivoj kupnji nisu navedena u samom tekstu ugovora, već se upućuje na cjenik koji je trenutačno na snazi u pivovari ili njezinim podružnicama.**
- 4. Skupno izuzeće predviđeno Uredbom br. 1984/83 ne primjenjuje se na ugovor o nabavi piva koji se odnosi na ugostiteljski objekt koji je dobavljač dao u zakup ili na drugi način dao na korištenje preprodavatelju, a koji sadržava obvezu kupnje pića, osim piva, ako taj ugovor ne ispunjava uvjet iz članka 8. stavka 2. te uredbe.**
- 5. Nacionalni sud ne može proširiti područje primjene Uredbe br. 1984/83 na ugovore o nabavi piva koji izričito ne ispunjavaju uvjete za izuzeće od te uredbe. Isto tako, nacionalni sud ne može proglasiti članak 85. stavak 1. neprimjenjivim na takav ugovor na temelju članka 85. stavka 3. Međutim, može proglasiti taj ugovor ništetnim, u skladu s člankom 85. stavkom 2. ako je utvrdio da ugovor ne može biti predmet odluke o izuzeću prema članku 85. stavku 3.**

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourg 28. veljače 1991.

[potpisi]

---

* Jezik postupka: njemački